

Program
korekcyjno-edukacyjny dla
osób stosujących przemoc
w rodzinie

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
w Strzyżowie

Strzyżów 2009 r.

Spis treści

I.	Uzasadnienie programu.....	3
II.	Założenia programowe	4
III.	Cele i zawartość programu	4
1.	Cele programu.....	4
2.	Zawartość programu	5
3.	Zakładane rezultaty	5
IV.	Realizacja programu	6
1.	Czas realizacji programu	6
2.	Sposób realizacji programu.....	6
3.	Nabór i selekcja uczestników programu.....	6
4.	Reguły uczestnictwa w programie	7
5.	Realizator programu.....	7
6.	Miejsce realizacji programu	8
7.	Partnerzy programu	8
V.	Źródła finansowania programu.....	9
VI.	Monitoring	9
VII.	Zagrożenia realizacji programu i zakończenie.....	9

I. Uzasadnienie programu

Przemoc jest zjawiskiem coraz bardziej powszechnym. Można się z nią zetknąć nie tylko w filmach i programach informacyjnych, ale niestety coraz częściej na ulicy, w szkole i we własnym domu. Przemoc w rodzinie jest tym rodzajem przemocy w stosunku do osób bliskich, której ujawnienie jest wyjątkowo trudne. Przemoc kierowana jest głównie ku osobom zależnym i określona jest jako zespół atakujących, nadzorujących i kontrolujących zachowań o charakterze fizycznym, seksualnym i emocjonalnym, których celem jest zniewolenie ofiary, wyeliminowanie jej suwerenności, podporządkowanie jej myśli i działań żądaniom i potrzebom sprawcy.

Zjawisko przemocy w rodzinie doczekało się definicji prawnej zawartej w art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493), która stanowi, że jest to jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Ustawa ta jednocześnie nakłada na organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, określając zakres pomocy udzielanej ofiarom oraz wskazując środki mające na celu oddziaływania wobec osób stosujących przemoc.

Psychologia sprawców nie jest jeszcze dziedziną bogatą w solidną wiedzę. Naganność ich postępowania skłania raczej do karania niż wnikliwego zastanowienia się, dlaczego to robią. Coraz częściej jednak podejmowane są próby oddziaływania na sprawców, które zmierzają do nauczenia ich samokontroli i wyzwolenia spod wpływu nałogowej agresywności. W wielu przypadkach przemoc związana jest z nietrzeźwością sprawców, ale alkohol nie powinien być obarczony bezpośrednią i wyłączną odpowiedzialnością za przemoc, niemniej jednak osłabia on racjonalną kontrolę nad zachowaniem i nasila gotowość do reagowania złością. Niejednokrotnie sprawcy przemocy w ogóle nie podejmują próby kontrolowania swego gniewu, a nawet z premedytacją go potęgują. Istotną rolę w stosowaniu przemocy może też odegrać biologicznie zdeterminowana gwałtowność i intensywność reagowania emocjonalnego, które wymykają się spod kontroli, jednak nie usprawiedliwiają one sprawców i nie zdejmują z nich odpowiedzialności za krzywdzenie innych.

Sprawcy przemocy na ogół starają się znajdować uzasadnienie dla aktów przemocy. Szczególnie dotyczy to negowania osobistej odpowiedzialności za wyrządzone szkody i obciążania odpowiedzialnością ofiary.

Postępowanie sprawców dodatkowo bywa wspierane przez czynniki kulturowe. Przez wieki bowiem przemoc w stosunku do kobiet i dzieci była akceptowana nie tylko obyczajowo ale i prawnie. Niezbędne są więc działania, skierowane zarówno do ofiar jak i sprawców przemocy domowej.

Z jednej strony potrzebne są działania wzmacniające skuteczność ochrony ofiar przed sprawcami przemocy. Potrzebne są więc miejsca, w których ofiary otrzymują pomoc bytową i potrzebni są ludzie, którzy dostarczą im wsparcia emocjonalnego, pomogą w zmianie życia i wzmocnieniu siebie, którzy pomogą także rozwiązać problemy natury prawnej.

Z drugiej strony ważne są działania powstrzymujące sprawców i prowadzące do zakończenia przemocy w rodzinie. Temu mają służyć programy korekcyjno-edukacyjne skierowane do

osób stosujących przemoc. Należy podkreślić, że pełnią one rolę pomocniczą. Podstawową rangę w przeciwdziałaniu przemocy domowej przypisuje się jednak interwencji karno-administracyjnej. Istotne znaczenie ma tutaj równowaga pomiędzy stosowaniem interwencji karno-administracyjnej a działaniami korekcyjno-edukacyjnymi, bez nadmiernego przeceniania którejś z tych metod. Obie, stosowane wspólnie i z rozważą, przyniosą oczekiwane rezultaty.

II. Założenia programowe

Podstawą prawną do opracowania i realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie stanowi art. 6 ust. 4 pkt. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493).

Niniejszy program opracowany został na podstawie wytycznych do tworzenia modelowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, stanowiących załącznik nr 2 do Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Warszawa 2006).

1. Założenia do tworzenia niniejszego programu opierają się na aktualnym stanie wiedzy na temat przemocy domowej i prowadzą do stwierdzenia, że:
 - przemoc domowa jest wyuczonym zachowaniem, które przynosi zyski i straty dla sprawcy,
 - przemoc domowa ma uwarunkowania kulturowe – jest tolerowana i wzmacniana przez postawy i poglądy ludzi, jest zakorzeniona we wzorach postępowania przekazywanych z pokolenia na pokolenie,
 - przemoc domowa jest szkodliwym i raniącym nadużyciem siły i władzy oraz dąży do kontrolowania i zniewolenia osoby zależnej,
 - stosowanie przemocy nie może być usprawiedliwione stwierdzeniem, że była ona skutkiem prowokacji ze strony ofiary,
 - stosowanie przemocy jest wyborem, za który sprawca ponosi odpowiedzialność moralną i prawną,
 - nie stosowania przemocy domowej można się nauczyć.
2. Mając na uwadze powyższe założenia niniejszy program opiera się na współczesnych rozwiązaniach uwzględniających podejście integracyjne, łączące wybrane elementy tradycyjnych modeli pracy ze sprawcami przemocy, do których należą:
 - edukacja na temat kulturowo-obyczajowych zjawisk wspierających i przeciwstawiających się przemocy,
 - promocja wartości i idei wspierających godność osoby, dobro rodziny, równość płci oraz prawa kobiet i dzieci a także odpowiedzialność za osobiste decyzje i gotowość ochrony słabszych,
 - stosowanie procedur behawioralno-poznawczych w celu korygowania postaw i zachowań związanych z przemocą,
 - uczenie umiejętności konstruktywnej komunikacji interpersonalnej oraz samokontroli.

III. Cele i zawartość programu

1. Cele programu

Podstawowym celem działań programowych jest powstrzymanie sprawców i zakończenie przemocy w rodzinie.

Należy jednak zaznaczyć, że realizując powyższy cel nie można pominąć zasady ochrony bezpieczeństwa, autonomii i dobra osób krzywdzonych przez osobę stosującą przemoc – w żadnym przypadku program nie przewiduje i nie akceptuje sytuacji i zachowań, które mogłyby akceptować współodpowiedzialność osoby krzywdzonej za przemoc wobec niej stosowaną.

Cel podstawowy ukierunkowany jest na rozpoznanie i zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie.

Program nie stanowi jednak formy osobistej psychoterapii sprawcy a jedynie koryguje jego niepożądane i szkodliwe zachowanie i postawy. Nie rezygnujemy jednak całkowicie z udzielania pomocy psychologicznej dla sprawców, która stanowi uzupełnienie oferty uczestnictwa w tym programie.

2. Zawartość programu

Zawartość merytoryczna programu skoncentrowana jest na osiągnięciu celu podstawowego i zawiera elementy, które dostarczają wiedzy, tworzą okazje do poznania siebie oraz pozwalają na zmianę form myślenia i reagowania.

Najważniejszymi z tych elementów są:

- 1) Rozpoznanie diagnostyczne – uzyskanie i opracowanie informacji o funkcjonowaniu każdego z uczestników, jego sytuacji życiowej oraz specyfice przemocy, której był sprawcą,
- 2) Edukacja – dobór treści edukacyjnych uwzględniających cele programu oraz specyfikę uczestników obejmuje:
 - społeczno-kulturowe źródła i okoliczności przemocy domowej (mity i stereotypy)
 - definicje przemocy, jej rodzaje, formy i dynamikę,
 - problemy władzy i kontroli w relacjach międzyludzkich,
 - planowanie i rozwijanie samokontroli,
 - komunikację interpersonalną,
 - promocję pozytywnych standardów i wartości,
 - zaburzenia życia rodzinnego spowodowane uzależnieniami,
 - wpływ przemocy domowej na zachowanie i psychikę dzieci,
 - tolerancję i szacunek wobec osób starszych i niepełnosprawnych.
- 3) Ćwiczenia praktyczne – dostarczające korekcyjnych doświadczeń osobistych, zmieniających zachowania i postawy oraz rozwijające umiejętności samokontroli i konstruktywnego współżycia.

3. Zakładane rezultaty

Działania diagnostyczne, edukacyjne, i ćwiczenia mają przyczynić się do:

- uświadomienia sprawcy czym jest przemoc,
- uzyskania przez niego świadomości własnych zachowań przemocowych wobec bliskich,
- nabycie nowych umiejętności służących rozwiązywaniu konfliktów i sporów w rodzinie bez używania agresji,
- nabycie umiejętności konstruktywnego wyrażania uczuć,
- nabycie umiejętności partnerskiego współdziałania w rodzinie oraz korzystania z pomocy innych.

IV. Realizacja programu

1. Czas realizacji programu

Program korekcyjno-edukacyjny realizowany będzie od 2010 roku. W ciągu jednego roku zakłada się zrealizowanie 2-ch pełnych cykli programu. Realizacja programu odbywać będzie się w systemie zamkniętym, nie przewiduje się dołączania w trakcie realizacji cyklu zajęć nowych osób. Można natomiast tworzyć nowe grupy rozpoczynające program od początku.

2. Sposób realizacji programu

Program korekcyjno-edukacyjny dla sprawców przemocy domowej realizowany będzie w wersji 5 miesięcznej, obejmującej 66 godzin zajęć. Planowane są następujące etapy realizacji programu:

Etap I - 2 spotkania jednogodzinne, indywidualne dla każdego uczestnika programu, których celem jest rozpoznanie diagnostyczne.

Etap II – 14 spotkań grupowych po 4 godziny każde, odbywające się 1 raz w tygodniu, których celem jest przekazanie treści edukacyjnych. Przewidujemy 9 bloków zajęć tematycznych i 5 bloków zajęć warsztatowych.

Etap III – 2 spotkania grupowe po 4 godziny każde, gdzie realizowany będzie blok komunikacji interpersonalnej „Porozumiewanie się bez przemocy”.

Zajęcia grupowe prowadzone będą w składzie 10 – 15 osób.

3. Nabór i selekcja uczestników programu

Adresatami niniejszego programu są sprawcy przemocy domowej, dlatego zasadniczym warunkiem przyjęcia do programu jest uznanie przez nich faktu stosowania przemocy we własnej rodzinie.

1. Uczestnikami programu mogą być:

- osoby samodzielnie zgłaszające się,
- osoby kierowane przez sąd, skazane za przestępstwo przeciwko rodzinie ze stwierdzeniem sprawstwa przemocy, korzystające z warunkowego zawieszenia wykonywania kary pozbawienia wolności,
- osoby kierowane przez organy ścigania objęte procedurą Niebieskiej Karty,
- osoby zobowiązane przez inne organy, instytucje i organizacje.

2. Uczestnictwa w programie odmawia się:

- osobom z poważnymi zaburzeniami emocjonalnymi, w szczególności z zaburzeniami osobowości pogranicznej,
- chorym psychicznie,
- osobom uzależnionym od alkoholu i narkotyków z wyłączeniem osób, które przeszły lub są w trakcie podstawowego cyklu terapii uzależnień.

Odmowa uczestnictwa w programie następuje w czasie wstępnego rozpoznania diagnostycznego, prowadzonego w trakcie nurtu pracy indywidualnej, które jest pierwszym etapem realizacji programu. Rozpoznanie indywidualnej sytuacji obejmuje zadania:

- rzeczywiste okoliczności skierowania do programu,
- określenie czy uczestnik programu aktualnie stosuje przemoc,
- formy i okoliczności przemocowych zachowań,
- aktualną sytuację rodzinną i zawodową,
- cechy osobiste istotne dla pracy korekcyjnej,
- doświadczenie związane z nadużywaniem alkoholu i narkotyków,
- historia pomocy medycznej i psychoterapeutycznej w zakresie zaburzeń psychicznych,
- kontakty z wymiarem sprawiedliwości.

Uzyskane informacje objęte są zasadą poufności z wyjątkiem informacji wskazujących na popełnienie czynów zabronionych przez prawo.

4. Reguły uczestnictwa w programie

Przed przystąpieniem do II etapu programu uczestnicy podpisują kontrakt określający zasady uczestnictwa w programie.

1. Kontrakt zawiera:

- formalne wymogi systematycznej obecności na zajęciach wraz z określeniem sankcji za uchylenie się od udziału w programie,
- zobowiązanie do powstrzymania się od przemocowych zachowań w kontaktach z członkami rodziny i innymi ludźmi,
- zobowiązanie do powstrzymania się od spożywania alkoholu i zażywania substancji psychotropowych,
- obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego i zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach,
- uznanie osobistej odpowiedzialności za fakt stosowania przemocy w rodzinie

Ponadto kontrakt powinien zawierać informacje o monitorowaniu sytuacji rodzinnej i zachowań uczestnika programu.

2. Wobec osób, których uczestnictwo w programie związane jest z decyzją sądu policji lub prokuratury stosuje się powiadamianie tych organów o:

- przystąpieniu sprawcy przemocy do programu,
- każdej sytuacji uchylenia się od udziału w programie,
- zakończeniu uczestnictwa w programie.

3. Fakt uczestnictwa w programie osób dobrowolnie zgłaszających się jest objęty tajemnicą.

5. Realizator programu

1. Realizatorem programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy domowej jest samorząd powiatu strzyżowskiego, w imieniu którego działa Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Strzyżowie będące faktycznym realizatorem niniejszego programu. Zadania związane z realizacją programu obejmują:

- nadzór nad realizacją programu zgodnie z założonymi celami i działaniami nakierowanymi na osiągnięcie zakładanych rezultatów,
- rekrutację uczestników programu,

- obsługę finansową programu,
 - monitoring programu,
 - pozyskiwanie partnerów w realizacji programu i współpracę z nimi.
2. W związku z tym, że oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie mają charakter programów działań psychologicznych, edukacyjnych i socjalizacyjnych ukierunkowanych na zmianę zachowań i postaw tych osób zajęcia prowadzi będzie zespół w składzie:
- psycholog – wykształcenie wyższe magisterskie o kierunku psychologia, studia podyplomowe w zakresie – rewalidacja osób upośledzonych umysłowo, przygotowanie pedagogiczne;
 - pedagog – wykształcenie wyższe magisterskie o kierunku pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, kursy kwalifikacyjne: wychowanie do życia w rodzinie, terapia pedagogiczna, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (II stopień) , ćwiczenia umiejętności asertywnych, przemoc i profilaktyka, zapobieganie zjawiskom patologii społecznych w środowisku lokalnym, ponadto kurs kwalifikacji trenerskich terapii Dennisona ;
 - socjolog – wykształcenie wyższe magisterskie o kierunku socjologia, studium pomocy psychologicznej, studium przeciwdziałania przemocy w rodzinie, kwalifikacje pedagogiczne;
3. Koordynatorem programu jest dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie lub osoba przez niego wyznaczona.

6. Miejsce realizacji programu

1. Program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie realizowany będzie w oparciu o zasoby lokalowe Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Strzyżowie (38-100 Strzyżów, ul. Parkowa 4) w zakresie:
 - obsługi administracyjno – finansowej,
 - formalnego naboru uczestników projektu.
2. Rzeczywisty nabór uczestników oraz indywidualne zajęcia diagnostyczne odbywać się będą w budynku Starostwa Powiatowego (38-100 Strzyżów, ul. Przeclawczyka 15) w pozyskanym na ten cel pokoju Nr 322 z odrębnym niezależnym wejściem z bocznej klatki schodowej.
3. Zajęcia grupowe organizowane będą w wynajmowanej na ten cel świetlicy Punktu Konsultacyjno-Informacyjnego (38-100 Strzyżów, ul. Łukasiewicza10).

7. Partnerzy programu

Założenia programowe w skutecznym osiągnięciu założonych celów i rezultatów przewidują współpracę z wieloma instytucjami i organizacjami, którymi są:

- Ośrodki Pomocy Społecznej,
- Sąd,
- Kuratorzy zawodowi,
- Prokuratura,
- Policja,
- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i organizacje Kościelne,
- Rodziny uczestników programu.

V. Źródła finansowania programu

Opracowanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie należy do zadań w zakresie administracji rządowej realizowanych przez powiat. Środki na realizację i obsługę tego zadania zapewnia więc budżet państwa. W związku z tym, planowanie wydatków następuje na poziomie powiatu rokrocznie a realizacja programu uzależniona jest od wysokości środków przekazanych samorządowi powiatowemu z budżetu państwa na ten cel. Plan finansowy na dany rok realizacji niniejszego programu stanowi załącznik nr 1 do niego.

VI. Monitoring

Realizacja programu jest ściśle związana z działaniami monitorującymi kontrolnymi, które stanowią część nadzoru na jego realizację. System monitorowania obejmuje:

- postęp względem zaplanowanych założeń, działań i rezultatów programu,
- zachowanie związane z przemocą u osób uczestniczących w programie w trakcie jego trwania oraz do 3-letniego czasu po jego zakończeniu.

Monitorując program będziemy szukać odpowiedzi na pytania:

- czy podejmowane działania prowadzą do osiągnięcia celu finalnego,
- czy program wymaga przeformułowania działań,
- czy adresaci programu zachowują się zgodnie z oczekiwaniami.

Celem monitoringu jest sprawdzenie czy zaplanowane działania w końcowym efekcie są użyteczne dla odbiorców i współodbiorców, którymi w tym przypadku są rodziny osób stosujących przemoc.

Do oceny skuteczności działań programowych niezbędna jest współpraca z partnerami programu, szczególnie tymi, którzy realizują programy przeciwdziałania przemocy i ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

VII. Zagrożenia realizacji programu i zakończenie

Program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc realizowany przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Strzyżowie to ułożony w określonym czasie ciąg działań zmierzających do wybranej, specyficznej grupy odbiorców, wymagający zaangażowania środków rzeczowych, ludzkich i finansowych. Realizacja założeń programowych wiąże się nierozdzielnie z ryzykiem wystąpienia zjawisk czy działań, które mogą mieć negatywne skutki dla przebiegu całego programu lub jego poszczególnych części.

Najistotniejsze zagrożenia wiążą się z brakiem wystarczającej ilości zewnętrznych środków finansowych, od których realizacja programu jest zależna.

Ponadto zagrożeniem dla programu może być brak dostatecznego zainteresowania adresatów uczestnictwem w jego działaniach. Kluczem do sukcesu w realizacji programu będzie niewątpliwie świadomość wystąpienia ryzyka i reagowanie przez realizatorów programu na powijające się problemy i zagrożenia.

Ważnym ogniwem prowadzenia programu jest ścisła i umiejętna współpraca z instytucjami i organizacjami pełniącymi funkcję partnerów programu, doświadczenie realizatora a przede wszystkim kwalifikacje, umiejętności i doświadczenie zespołu prowadzącego zajęcia.

Nie bez znaczenia jest rzetelna ocena bieżąca realizacji programu a także skuteczny monitoring.

Opracowali:

Barbara Szczygielska

Marcin Gąsior